

Bosna “Bahar”ını Ararken

MEHMET UĞUR EKİNCİ

- Bosna-Hersek'teki eylemler bir “Bosna Baharı” mı?
- Eylemlerin sebepleri ve hedefleri neler?
- Ülkede gerçek anlamda bir değişim için neler gerekli?

Bosna-Hersek'te Şubat ayının başlarında gençler, işsizler, emekliler ve durumlarından memnun olmayan işçi ve memurlar sokağa dökülerek değişim talebinde bulundu. Arap baharının bugün adeta bir kışa dönüşmüş olmasına rağmen dünya kamuoyunda yarattığı naif heyecandan olsa gerek, artık neredeyse hükümetlere karşı her protesto hareketi, hele biraz da şiddet içeriyorsa bir “bahar” olarak nitelendiriliyor. Bosna Hersek'te olayların patlamasının ardından da bazı gözlemciler bu olaylar için “Bosna Baharı” yakıştırmalarını yaptı.¹ Doğrusunu söylemek gerekirse, günümüzde Bosna-Hersek, mevsimsel olduğu kadar siyaseten de adeta kışın tam ortasını yaşamakta. Toplumsal hayattan kopuk, kendi dar gündemine hapsolmuş biçimde yürüyen ve halkın güvenini kaybetme noktasına gelmiş olan ülke siyaseti, en öncelikli meselelere dahi çözüm üretmeyi başaramıyor. Bu şartlar altında toplumda birikmiş olan tepkiler son dönemlerde birtakım sokak eylemleriyle açığa çıkmaya başladı. Bu eylemler, ilk bakışta ekonomik sebeplerden çıkmış gibi görünse de aslında ülkenin daha da derin olan siyasi ve idari sorunlarını hedef olarak

ülkede yönetim zihniyetinden kurumlara kadar topyekün bir değişim talep ediyor.

DAYTON'UN MİRASI

Bosna-Hersek, uluslararası toplumun Bosna Savaşı'nın bitirilmesi için Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlardan oluşan üç etnik grubu memnun etme prensibine dayalı olarak hazırladığı ve imzalanmasına önyak olduğu Dayton Antlaşması'nın kapsamında belirlenmiş bir Anayasaya sahip. Bu Anayasa uyarınca, üç unsurun da siyaset ve yönetimde söz sahibi olması uğruna son derece karmaşık, hantal ve masraflı bir idari ve bürokratik sistem kuruldu. Olağanüstü şartlarda oluşturulmuş olan Anayasanın barış ortamında tadil edilerek ülkenin zamanla normalleşeceği öngörülmüştü. Bu beklentiyle uluslararası kuruluşlar zaman içinde ülke üzerindeki kontrollerini zayıflatarak bir anlamda ipleri Bosna-Hersek'in iç aktör ve dinamiklerine terk etti. Fakat ülkenin kendi dinamikleri, mevcut sorunların giderilmesi için hala ortak bir irade oluşturamadı. Uluslararası toplumun daha sonra sunduğu Anayasa değişikliği önerileri de Bosna-Hersek'teki siyasi aktörlerin çoğunluğunca kabul görmedi.

1. Srečko Latal, “The ‘Bosnian Spring’ Starts With a Bang”, *Balkan Insight*, 7 Şubat 2014.

MEHMET UĞUR EKİNCİ

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Ohio State Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde doktora dersleri aldıktan sonra doktorasını Londra Üniversitesi SOAS Siyaset ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü'nde tamamladı. Araştırma alanları arasında güncel Balkan politikaları, Avrupa siyaseti, iç siyaset-uluslararası siyaset bağlantıları, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri dış politikası ve siyasi tarihi bulunmaktadır.

Etnik politikaların toplumsal karşılığının hala kuvvetli olduğu Bosna-Hersek'te medeni haklar çerçevesinde siyaset yapılamıyor. Üç kurucu etnik unsurun kendi etnik partileri var ve bunlar Bosna-Hersek halkının tamamından ziyade öncelikle kendi milletlerinin çıkarlarını esas alıyor. Her üç unsurun siyasi temsilcilerinin, kendi milli çıkarlarına aykırı buldukları her yasa, yönetmelik veya uygulamayı engelleme hakları var. Bu durumda ülkede birçok sorunun çözümü siyasi hesaplar yüzünden tıkanıyor veya çok yavaş ilerliyor.

Ortak değerleri ön plana alan medeni (*civic*) partilerin varlığı umut verici olsa da, bunların siyasi etkileri sınırlı durumda. Ayrıca bu partiler de zaman zaman siyasi hesaplar içine girerek değerleri ikinci plana atabiliyorlar. Örneğin, multi-etnik partiler arasında şu esnada en kuvvetli parti durumundaki SDP'nin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Seydiç-Fintsi kararı üzerine yapılan tartışmalarda iç siyaset dengelerini gözetmek uğruna Hırvat milli partilerinin duruşunu desteklemesi, partinin ilerlemeci siyaset anlayışının sorgulanmasına sebep oldu. Bunun üzerine partinin önde gelen isimlerinden ve Üçlü Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin Hırvat üyesi olan Jelyko Komşiç partisinden istifa etti ve yeni bir multi-etnik parti olarak Demokratik Cephe'yi (DF) kurdu. Kurulan bu yeni partinin 2014 seçimlerinde multi-etnik partiler arasındaki liderliği SDP'den alabileceğine dair beklentiler var. Aslen Hırvat olan, fakat Bosna Savaşı'nda Boşnaklarla beraber savaşmış Komşiç'in özellikle Boşnaklar arasında sevilen bir lider olduğu ve Hırvatlardan çok Boşnakların oylarıyla Üçlü Konsey üyeliğine seçildiği biliniyor. Fakat Demokratik Cephe'nin ülkede başta ekonomik sorunlar olmak üzere kronikleşmiş meselelerin çözümüne dair program ve vaatlerini uygulamaya koyabilmesi için öncelikle Sırp ve Hırvatlar'ın desteğini alması gerekiyor. Bunun da önümüzdeki seçimlerde gerçekleşebilmesi imkansız olmasa da bir hayli zor görünüyor. Zira Sırp ve Hırvatlar arasında multi-etnik partilere teveccüh bugüne değin oransal olarak oldukça sınırlı kaldı.

Ülkedeki iki entiteden biri olan Sırp Cumhuriyeti'nde karizmatik lider Milorad Dodik idaresinde merkezileşmiş bir siyasi yapı var ve bu yapı büyük ölçüde Sırp milli ve dini kimliğinden besleniyor. Hırvatlar da diğer entite olan Bosna-Hersek Federasyonu'nda (FBiH) daha fazla etkin olabilmek için çoğunlukla kendi milli partilerine (HDZ BiH ve HDZ 1990) destek veriyor. Boşnaklara bakıldığında, onlar arasında da Aliya İzzetbegoviç'in muhafazakar çizgisini devam ettiren SDA'nın popülerliği hala yüksek. Etnik politikaların bu kadar güçlü olması ülke siyasetinde ciddi bir kördüğüm yaratıyor. Bir konuda reform adımı atılacağı zaman ulusal partiler ya veto haklarını kullanıyorlar veyahut kendi milletlerinin lehine pazarlıklara girişiyorlar. Böylece ülke içinde ortak bir anlayış tesis edilemiyor.

“BEBEK DEVRİMİ” VE “BOSNA BAHARI”

Ülkenin karmaşık yapısından kaynaklı siyasi ve idari sorunlara son yıllarda ekonomik sorunlar da eklendi. Global finans krizine kadar nispeten iyi giden Bosna-Hersek ekonomisi, 2009'da rekor bir küçülme yaşadı ve bunun yaralarını hala sarabilmiş değil. Ülkede ekonomi 2011'den beri hala küçülme eğiliminde. Kişi başına düşen yıllık gelir 2008'den beri 4.500 Dolar civarında takılıp kalmış durumda. Üstelik, -kayıt dışı ekonomi bir kenara bırakılırsa- resmi rakamlara göre yüzde 43 dolaylarında görünen kronikleşmiş işsizlik de bir türlü çözüme kavuşturulamıyor. Gerek global kriz, gerekse ülkedeki siyasi istikrarsızlıklar yüzünden 2009'dan beri doğrudan dış yatırımlar düşük seviyede seyrettiğinden ek istihdam yaratılması zorlaşıyor. Neticede özelleştirmeler sonucunda işten çıkarılanların yanısıra bazı firmaların iflas etmesi sonucu birçok kişi işini kaybetti.

İşsiz kalmış ve çeşitli sebeplerle maaşlarını alamayan vatandaşlar nihayet Şubat 2014'ün başlarında sokağa dökülerek ülkenin kötü ekonomik durumunu ve devam eden özelleştirmeleri protesto etti. 5 Şubat'ta bir sanayi şehri olan Tuzla'da başlayan eylemler kısa süre içinde Saraybosna, Bihaç, Mostar

ve Banya Luka gibi diğer büyük kentlere de sıçradı. Sokaklarda yürütülen protesto gösterilerinin yanısıra bazı öfkeli vatandaşlar hükümet binalarına saldırdı. Saraybosna ve Mostar'daki hükümet binaları ile diğer bazı kamu binaları ateşe verildi. 200'e yakın yaralanma vakası oldu. Olaylar karşısında çaresiz kalan dört kanton başbakanı ve bazı bürokratlar istifa etti. Hızla büyüyen olaylar gerek ülkede gerekse uluslararası kamuoyunda heyecan yarattıysa da birkaç gün içinde kendiliğinden yatıştı. Gözaltına alınanlar serbest bırakılırken, eylemciler demokratik platformlar oluşturarak haklarını barışçı yollardan arayacaklarını açıkladı. Nitekim sokaklardaki şiddetin sona ermesine rağmen, başta FBİH hükümeti olmak üzere siyasetçileri istifaya davet eden gösteriler devam ediyor.²

Bu eylemler, katılım ve şiddet bakımından bugüne kadar ülkede görülmemiş boyutta olsa da aslında ülkedeki ilk büyük çaplı toplumsal protesto hareketi değil. Geçtiğimiz yaz Türkiye'de Gezi eylemleri devam etmekteyken Bosna-Hersek'te de bir protesto hareketi başlamıştı. Sosyal medyada "Babylution (Bebek Devrimi)" gibi orijinal (ve aynı zamanda romantik) bir adla ifade edilen eylemler, bürokratik sorunlar yüzünden bebelere kimlik numaralarının geç verilmesi ve bu sebeple 3 aylık hasta bir bebeğin kimlik numarası olmadığından tedavi için yurt dışına çıkarılamayıp hayatını kaybetmesi üzerine başladı.³ Bu haberin duyulması üzerine evvela benzer sorunlar yaşayan aileler yanlarına bebek arabalarını da alarak meclis binası önünde gösteri yaptılar. Bu eylem kısa süre içinde Saraybosna, Tuzla, Mostar, Zenitsa gibi şehirlerde binlerce vatandaşın katılımıyla, yıllardır süregelen siyasi, idari, hukuki ve bürokratik sorunların dile getirildiği ve değişim sloganlarının atıldığı geniş tabanlı bir protesto hareketine dönüştü. Her bakımdan fazlasıyla bölünmüş durumdaki Bosna-Hersek'te farklı etnik,

dini ve siyasi kimliklerdeki insanlar ilk kez böylesine geniş katılımlı bir eylemde bir araya geldiği bu eylemler uluslararası kamuoyunda hayretle karşılandı. Fakat ülkede değişim arayanların heyecanı uzun sürmedi, protestolar kitleselleşemeyerek kısa sürede söndü.

Benzer bir şekilde 7 Şubat'ta başlayan eylemler de çok süratli biçimde yayılıp yine çok hızlı yatıştı. Olayların kısa sürmesi sokaklardaki şiddet ve gerilimin de fazla büyümeden durulması anlamına geldiğinden sevindirici olmakla beraber eylemlerin hafife alınabileceği anlamına asla gelmiyor. Zira toplumda siyaset kurumuna duyulan güvensizlik, yüksek işsizlik oranı ve ekonomik durgunluk göz önüne alındığında olayların büyük bir deprem dalgasının öncü sarsıntıları şeklinde değerlendirilmesi ve geleceğe dair ciddi önlemlerin alınması gerekmektedir.

BUNDAN SONRASI?

Eylemlerin partiler ve etnisiteler üstü niteliğine rağmen siyasi liderlerin olaylar sonrasındaki ilk açıklamalarına bakıldığında meseleyi hala büyük ölçüde etnik gruplar ve partiler arası siyaset ekseninde değerlendirdikleri ve kabahati diğerlerinin üzerine atmaya çalıştıkları göze çarpıyor. Örneğin SDA lideri Bakir İzzetbegoviç olayların büyümesinden diğer büyük Boşnak partisinin lideri ve Güvenlik Bakanı Fahrudin Radonçić'i sorumlu tutarken Radonçić kanton hükümetlerini suçladı.⁴ Ekim 2014'te cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin yapılacağı ülkede halen muhalefette bulunan, ama oy potansiyeli yüksek SDA ile DF'nin halen yapılanma sürecinde olmasından istifade etmek isteyen SDP erken seçim talep etti. Fakat seçimlerin öne alınması gerek teknik olarak, gerekse Avrupa'nın seçimlerden önce çözülmesini beklediği Seydiç-Fintsi meselesini siyasi partilerin hala çözüme kavuşturamamış olmaları yüzünden pek olası görünmüyor.

Hırvat partilerinin liderleri sessiz kalsalar da olayların hemen ardından Hırvatistan Başbakanı Milanoviç'in sürpriz bir ziyaretle Mostar'a gelmesi ve

2. Elvira M. Jukic, "Bosnian Protesters Urge More Politicians to Resign", *Balkan Insight*, 10 Şubat 2014.

3. Marija Arnautovic, "Bosnian 'Baby-lution' Gains Force As Protesters Unite Across Ethnic Lines", *Radio Free Europe Radio Liberty*, 11 Şubat 2014.

4. Lana Pasic, "Who is behind Bosnia's riots?", *Aljazeera.com*, 10 Şubat 2014.

kendileriyle görüşmesi, olayların milli davalarını etkilemeyeceğinin işaretini veriyor. Nitekim Milanović bir açıklama yaparak AB'nin Bosna-Hersek hakkında daha net bir tavır sergilemesini isteyerek Hırvatların taleplerini yeniden gündeme getirdi.⁵ Hırvatların nüfus oranı bakımından az olmalarına karşın ülkenin kurucu unsurlarından biri olduklarını öne sürerek istedikleri yerel özerklik, Boşnak partilerinin daha fazla merkezîyet talebiyle çatışıyor.

Sırp partileri de benzer bir biçimde Sırbistan hükümeti ile müzakerelerde bulundu. Sırbistan hükümetinin daveti üzerine Özerk Sırp Cumhuriyeti (RS) Cumhurbaşkanı Milorad Dodik ile muhalefetteki Sırp partisi SDS'nin lideri Mladen Boşiç, Belgrad'a giderek bir durum değerlendirmesi yaptılar. Burada bir açıklama yapan Dodik, ülkede bölünmüşlüğün bir vakıa olduğunu ve bu şartlar altında durumun asla düzelenmeyeceğini öne sürerek partisinin öteden beri dile getirdiği bölünme fikrini yeniden ortaya attı.⁶ Dodik, RS sanki bu ülkenin bir parçası değilmiş ve buradaki Sırp'lar ülkenin siyasi ve ekonomik sorunlarından etkilenmiyormuş gibi, eylemlerin FBiH'te çıktığını ve öncelikle orayı ilgilendirdiğini iddia ederek⁷ hem Sırp'ları bu olaylardan uzak tutmaya, hem de ülkedeki meselelerin sorumluluğunu Boşnak ve Hırvatlara yüklemeye çalıştı.

Hırvat ve Sırp partilerinin, hami devletleriyle görüşerek ülkede meydana gelen olayları kendi milletlerinin lehine olacak talepleri gündeme getirmek için bir fırsat olarak kullanmalarının Bosna-Hersek halkının ortak sorunlarına çare olabilecek bir tutum olmadığı açıktır. Hırvat partisinin talepleri uyarınca FBiH'te etnik unsurların daha fazla özerklik elde etmelerinin ülkede ortak vatandaşlık bilincini geliştirmek bir tarafa, etnik ayrılıkları daha da müesseseleştireceği söylenebilir. Sırp partisinin bölünme çağrısı ise

5. "Milanović: Želim podgrijati strasti BiH na putu ka EU", *Balkans.aljazeera.com*, 9 Şubat 2014.

6. http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Vucic-Nesuglasice-resavati-na-izborima-FOTO/146392.html

7. Marija Ristic, "Serbia, Croatia Meet Bosnian Leaders to 'Calm' Unrest", *Balkan Insight*, 10 Şubat 2014.

gerek Bosna-Hersek'te, gerekse uluslararası toplumda karşılık bulmayan, gerçekçilikten uzak bir taleptir.

Ülkenin siyasi iklimine bakıldığında, derinleşmiş sorunlara siyasi aktörlerin uzun vadeli ve kuşatıcı bir çözüm geliştirmeleri oldukça kuşkulu görünmektedir. Nitekim eylemciler, sokaklara seslerini siyasetçilere duyurabilmek için çıktıklarını, bunun için başka bir yol bulamadıklarını söylemektedirler. Ülkenin karmakarışık idari yapısı, siyasi bölünmüşlüğü ve içinden geçtiği ekonomik darboğaz yüzünden insanlar geleceğe dair ümitlerini kaybetmek üzereler. Seçimler ve meşru siyaset buna bir çare bulamadıkça Bosna sokaklarında daha fazla insan, daha sert sloganlar ve daha şiddetli eylemler görmemiz olasıdır. Normal bir ülkede düzen ve istikrarı bozabileceğinden endişe edilecek eylemler, Bosna'da -düzenin kemikleşmiş anormalliği göz önüne alınınca- insanlar için neredeyse bir ümit ışığı olabiliyor. Belki de bu eylemler siyasete asıl görevlerini hatırlatacak, halkı da etnik bariyerler ve tarihsel husumetleri bir tarafa bırakıp ortak bir gelecek hedefiyle birbirine yaklaştıracak.

Bosna-Hersek'te kapsamlı bir değişim ve reform için iç siyasi dinamiklerin yetersizliği, uluslararası toplumun üzerine düşen sorumluluğu yeniden gözler önüne sermektedir. Bosna Savaşı'nın bitirilmesi için gerekli ama uzun vadede sürdürülebilirliği o gün dahi kuşkulu olan Dayton Antlaşması'nın imzalanmasında payı olan küresel güçlerin, bu antlaşmanın kurduğu düzene işlerlik kazandırılması için de azami gayreti göstermeleri gerekirdi. Ne var ki ABD, Batı Balkanlar'ın siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümünde inisiyatifi uzun zamandır Avrupa Birliği'ne bırakmış durumda. Birleşmiş Milletler'e bağlı Yüksek Temsilcilik de ulusal kurumların asgari şartlarda işlerliğini sağladıkça gitgide geri plana çekildi. AB ise tam üyeliğe potansiyel aday konumundaki Bosna-Hersek'ten birçok yapısal reform talep etmesine karşın aktif bir müdahale veya şartlılık politikası uygulamaktan bugüne değin kaçındı.

Avrupa Birliği, ülkede etnik çatışma yaşanmaksızın yapısal reformların en azından kağıt üzerinde

gerçekleştirildiği takdirde Batı Balkanlar'ın Birlik ile entegrasyon sürecinde Bosna-Hersek'in üyeliğinin de bir şekilde gerçekleşeceğini öngörüyor olabilir. Fakat bugüne kadar görüldüğü üzere ülkede önemli bir çatışma olmadığı halde varlığını sürdüren etnik bölünmüşlük hali ve bunun siyaseti tıkayıcı rolü yüzünden ülkede reformlar gerçekleştirilememektedir. Bu kısır döngünün aşılması için ülkede etnik siyaset anlayışının zayıflaması ve ortak bir siyaset anlayışının geliştirilmesi şarttır. Bu yönde atılan siyasi adımlara uluslararası toplum destek vermelidir.

Bosna'da denizlerin dalgalanmadan durulacağı yok. Fakat bir çiçekle de bahar gelmiyor. Önemli olan değişimin gerek Bosna halkı, gerekse Batı Balkanlar'ın siyasi ve toplumsal hayatı üzerinde hasar bırakmadan, yumuşak bir geçişle gerçekleşebilmesi.

Bunun için de uluslararası toplumun elini taşın altına koyarak gerek ülkenin topyekün kalkındırılmasına daha fazla yardımcı olması, gerekse normalleşme ve reform için yapıcı ama zorlayıcı teşvikler sunması şart. Türkiye bunun birinci kısmı için üzerine düşeni uzun zamandır yapıyor, fakat ikincisi için sorumluluk başta AB olmak üzere uluslararası kuruluşlara düşüyor. Elbette burada önemli olan, uluslararası kuruluşların Bosna'daki kökleşmiş sorunlara palyatif değil uzun vadeli çözümler öne sürmesi ve Bosna siyasetinin de meseleleri bu minvalde halletmeye gayret göstermesidir. Aksi takdirde Bosna Savaşı'nın yarattığı sorunlara çözüm olarak getirilen Dayton Antlaşması'nın yaklaşık 20 sene içinde yeni sorunlara yol açmış olduğu gibi, önerilecek yeni çözümlerin de uzun vadede yeni tartışmalar ve gerilimlere sebep olması kaçınılmazdır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington, D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985